

Кобилянська Ольга Юліанівна

Життя та творчість

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА

(1863—1942)

Ольга Кобилянська народилася в містечку ҐураТумора (сучасна назва Ґура-Гуморулуй) на півдні Буковини (тепер — територія Румунії) 27 листопада 1863 р. у родині дрібного службовця. Батько, Юліан Кобилянський, народився в Галичині. Він належав до шляхетного роду, який мав герб і походив із Наддніпрянщини. Мати Ольги, Марія Вернер, походила з німецької родини, яка дала німецькій літературі поета-романтика Захарія Вернера. Будучи сполненою німкенню, з любові до свого чоловіка Марія Вернер вивчила українську мову, прийняла греко-католицьку віру та виховувала дітей у пошані й любові до свого українського коріння. У багатодітній родині (семеро дітей) Ольга була четвертою дитиною.

У 1868 р. Ю. Кобилянського переводять до Сучави, згодом родина Кобилянських переїздить до Кімполунга, де серед розкішної природи минули дитинство та юність Ольги. У Кімполунзі дівчина відвідує початкову народну школу, де навчання здійснювалося виключно німецькою — офіційною мовою тогочасної Буковини. І хоча доводилося жити в німецько-румунському оточенні, батько подбав, щоб дочка приватно вивчала й українську мову, ще одна мова — польська — постійно звучала вдома. У школі на О. Кобилянську значний вплив мала її вчителька пані Міллер, яка прищепила дівчинці любов до книг, а у бесідах про літературу стала для неї старшою подругою. З народної школи Ольга перейшла до дівочої "нормальної" школи, в якій навчалася лише до п'ятого курсу, бо для оплати подальшого навчання доньки в батька не вистачало грошей — гарну освіту важливо було дати насамперед синам. Але з таким станом справ Ольга не могла змиритися і продовжила навчання самостійно, згодом ставши однією з найосвіченіших жінок свого часу. До уподобань Ольги можна додати захоплення музикою, безмежну й незрадливу любов до якої Кобилянська пронесла крізь усю свою творчість.

Тоді ж вона мала й ще одне хобі, про яке згадувала в щоденнику, — це пристрасть до верхової їзди, що дарувала їй відчуття повної свободи. Ще одним захопленням письменниці було малярство, але, не маючи відповідної для малювання школи, Ольга відмовляється від цього заняття.

У віці 13—14 років майбутня письменниця пише вірші німецькою мовою.

У 1880 р. написане перше німецькомовне оповідання О. Кобилянської — "Гортенза, або Нарис з життя одної дівчини", у 1883 р. — "Воля чи доля". Потім були створені алегоричні замальовки "Видиво" (1885), "Голубка і дуб" (1886), оповідання "Вона вийшла заміж" (1886—1887).

Умовно названий "кімполунзький" період ранньої творчості О. Кобилянської знаменний і переломом у її світогляді, який спричинило знайомство письменниці-

початківця із Софією Окуневською, донькою повітового лікаря. Саме вона, а згодом і її своячка Наталя Кобринська, прочитавши перші твори Ольги, переконливо радили їй писати українською. Як згадує сама письменниця, С. Окуневська першою заговорила до неї українською мовою, вона ж навчала її фонетики, а разом з Н. Кобринською діставала для неї кращі твори з української літератури, які мали допомогти майбутній письменниці виробити гарний стиль. О. Кобилянська старанно опановувала закони рідної мови, хоча це давалось нелегко. Будучи вже відомою письменницею, вона часто просила українських митців виправляти мову її творів.

У 1888 р. О. Кобилянська почала писати німецькою мовою повість "Лорелай", яка в 1896 році була опублікована українською мовою під назвою "Царівна". Саме завдяки цій повісті з О. Кобилянською як письменницею знайомиться Леся Українка, яка прочитала рукопис й відтоді пильно стежила за її творами.

Ю. Кобилянський вийшов на пенсію у 1889 р. і оселився з родиною в с. Димці Серетського повіту. Для О. Кобилянської розлука з улюбленим краєм була важкою та болісною, там, за її словами, вона залишала "велику частку своєї душі і своїх почуттів, багато образів, уяви і своєї сили":

Через хворобливість матері та через молодших братів Ольги, які закінчували навчання, родина у 1891 р. переїжджає до Чернівців '•' — міста, в якому О. Кобилянська житиме до самої смерті. Для письменниці почався новий період життя. Із приїздом до Чернівців — "серця Буковинської України" — для неї відкривається новий світ, широкий і багатий для творчої праці. Тут Кобилянська входить у коло прогресивної інтелігенції, глибше знайомиться з українським літературним життям. Тут вона могла

читати літературні та мистецькі журнали,, знайомитися з творами сучасної української літератури, спілкуватися з освіченими людьми, інтелігенцією.. Відтак життя письменниці,, стаючи дедалі розмаїтішим і багатшим на події,, дає нові, додаткові імпульси для творчих пошуків.

У 1892р. письменниця пише працю "Рівноправність жінок", того ж року виступає в журналі "Народ" із нарисом "Жіноча вистава в Чикаго". Наступного року бере участь у виданні альманаху "Наша доля", вміщуючи в ньому оглядову статтю про жіночий рух у країнах Європи.

У 1894 р. друкує в журналі "Зоря" повість "Людина" (присвячена Н. Кобринській — відомій у Галичині письменниці й громадській діячці, ініціаторові створення Товариства руських жінок, яке розгорнуло широкий феміністичний рух), робить прилюдну доповідь "Дещо про ідею жіночого руху"! опубліковану згодом у газетах, відкриває бібліотеку, навчає дітей грамоти.

Упродовж наступних років О. Кобилянська активно пише повісті та оповідання "Він і вона" (1895), "Царівна" (1896)* "Що я любив" (1896), а далі "Ніоба", "Некультурна", "Природа", (1898), "Земля", "У неділю рано зілля копала", "Через кладку", "За ситуаціями", "Апостол черні" та багато інших творів, в яких не тільки відтворила глибинні процеси соціального і суспільного буття, а й виробила модерну неоромантично-символістську стилістику з вражаючим імпресіоністичним розкриттям

психічного стану людини.

У 1902р. письменниця написала соціально-психологічну повість "Земля". У 1903р. Ольга збиралася вдруге поїхати до Києва — на ювілей М. Лисенка. Та важко захворіла маги, і вона змушена була залишитися вдома. Тяжка праця по господарству, а також простуда викликали хворобу в самої О. Кобилянської. Наприкінці 1903 р. її розбив частковий параліч. І хоча лікування на німецьких та чеських курортах до певної міри знешкодили наслідки недуги, починаючи з 1903р. вона постійно хворіла, а коштів на систематичне лікування не вистачало. Приблизно в той самий час, на початку 1900-х рр. О. Кобилянська переживає драму особистого життя, пов'язану з іменем Осипа Маковея. Значення О. Маковея в долі письменниці неможливо недооцінити: саме він,, здавна приятелюючи з О. Кобилянською, стимулював її творчість,, був першим проникливим професійним критиком,, саме Маковейна сторінках редагованих ним видає уводив-майбутню письменницю в культурне середовище. Тривалі дружні стосунки, які виникли між ними із взаємної симпатії переросли в почуття кохання. О. Кобилянська мріяла про одруження, і навіть першою заговорила про це. Проте О. Маковей несподівано

одружився з іншою жінкою. Такий невмотивований учинок з боку коханої людини боляче вразив письменницю: до кінця життя О. Кобилянська залишалася самотньою.

У 1909р. письменниця написала лірико-романтичну повість "В неділю рано зілля копала", взявши за основу пісню Марусі Чурай "Ой не ходи, Грицю",

Протягом 1915—1923 рр. О. Кобилянська пише низку оповідань, новел, нарисів, у яких розкриває трагічну безвихідь, страждання, розпуку і біль, викликаних драматизмом ситуації, породженої Першою світовою війною — "Лист засудженого вояка до своєї жінки", "Назустріч долі", "Юда" (усі — 1917р.), "Сниться" (1922), "Зійшов з розуму" (1923), які увійшли до збірки "Але Господь мовчить..." (1927). У 1926—1929 рр. у Харкові виходить дев'ятитомне зібрання творів письменниці.

У 1941 р. румунська воєнна жандармерія встановлює нагляд за О. Кобилянською, готуючи судову розправу над нею.

О. Кобилянська померла 21 березня 1942р. Окупаційна влада заборонила публікувати некролог українською мовою та виголошувати промови над могилою.

У Чернівцях в будинку, де жила письменниця, у 1944 відкрито меморіальний музей, до 100-річного ювілею Кобилянської її ім'я присвоєно Чернівецькому театрові, вулицям у містах Буковини. У 1973р. відкрито музей письменниці в с. Димка, де вона влітку відпочивала.

Повість О. Кобилянської "Людина" є першою в українській літературі спробою розкрити проблему емансипації жінки. Твір присвячений приниженому становищу жінки в тодішньому суспільстві. Ще в 1887 р. Кобилянська зважилася опублікувати оповідання "Вона вийшла заміж", але редактор альманаху "Перший вінок" І. Франко відхилив його через "солодкаво-сентиментальний" стиль. Авторка уважно переробила твір: переклала його з німецької мови на українську, поглибила ситуації, пов'язані з долею героїні, чіткіше окреслила її образ, а головне — по-новому розв'язала порушену

проблему, що, зокрема, виявилось і в зміні назви. У центрі повісті — молода дівчина Олена Ляуф-лер, дочка лісового радника, вона повстає проти традиційного трактування суспільством ролі жінки, інтереси якої обмежені трьома німецькими "К": Kinder, Kirche, Kuche (діти, церква, кухня). Героїня повісті багато читає "серйозних книг", тонко відчуває красу природи, людини, творів мистецтва. Її глибоко хвилює музика, котра здатна розкрити найтонші переживання людини, їй душно в оточенні обивателів, вся її сутність перейнята тугою за іншим, високодуховним, цілеспрямованим життям, де б вона могла бути незалежною, творити власну долю, а не бути лише дружиною та матір'ю, додатком і прикрасою чоловіка. Олена обстоює своє право бути Людиною, мати право на саморозвиток і зростання, на особистий вибір, і мати змогу реалізувати це своє право. Дівчину підтримував тільки студент-медик Лієвич, котрий навчався у Швейцарії і звідти привіз нові погляди на суспільне життя, на місце жінки в ньому. Обізнаний з новітніми філософськими ідеями, він доводив, що майбутнє жінок — у їхніх руках, що освіта спрямує їх на нові шляхи. Та доля була немилосердною до дівчини: студент помер, і знову вона залишилася самотньою. А світ, якому вона протистояла, виявився надто сильним, і врешті-решт під тягарем суспільних та родинних обставин вона змушена їм скоритися: щоб врятувати батьків від повного розорення і знайти якусь опору в житті, вона виходить заміж за духовно убогу, чужу їй людину. Отже, повість "Людина" — один з перших творів Ольги Кобилянської, що засвідчив неабиякий хист письменниці до зображення тонких порухів людської душі.

Одним з центральних творів нашої літератури стала повість "Земля", в якій Кобилянська на основі реальної трагедії братовбивства, що сталася восени 1894 р. в селі Димка поблизу Чернівців, порушила вічну тему влади землі над селянином. Трагедія жахає насамперед тому, що сталася в родині добрих, працюючих, порядних господарів. Івоніка й Марійка, поки стали власниками свого поля, багато витерпіли. Тепер вони також важко працюють, але втома поєднується з радістю, бо хліборобство приносить достаток, заспокоює серце. Тому Федорчуки навіть гадки не мають про якийсь спочинок, вони, "наче чорні воли", тягнуть свого плуга з ранку до ночі, аби віддячити землі-годувальниці за хліб і щастя, які вона дає. Праця на землі — це сенс їхнього життя. Найщиріші сподівання батьків пов'язані з тим, щоб і обидва сини так само шанували землю, ревно працювали на ній. Та вони серцем відчувають, що цим надіям не здійснитися, бо молодший Сава не хоче йти їхнім шляхом. Помітивши, що Сава байдуже ставиться до господарювання, до покликання хлібороба, батько переймається тривогою. Все ж він плекає надію, що син помудрішає, повернеться до землі. Відповідно до вироблених селянством моральних, соціальних норм Івоніка намагається вплинути на непутящого сина найголовнішим стимулом — правом власності на землю. Батько застерігає Саву, що при такій його поведінці він може залишитися без власної ниви. Тому в свідомості Сави визріває план: якщо залишитися єдиним сином, то батькова земля перейде йому в спадок, що б там не було. Письменниця поступово, але неухильно обґрунтовує можливість злочину, акцентуючи на відповідних психічних якостях Сави. Той без будь-яких хвилювань міг застрелити

зайця чи птаха, вбити без будь-якої потреби, отже, звикав до пролиття крові. Докори брата

Михайла за зв'язок із зlodійкуватою Рахірою розлютовують Сава, до того ж і Рахіра заявила парубкові, що без землі їхнє щастя неможливе. Тепер Сава опинився перед вибором. Щоб не втратити Рахіри, він іде "стежкою" біблійного Каїна, зважившись на страшний злочин братовбивства. Трагедія одним махом зруйнувала родину Федорчуків, принесла всім нечувані страждання.

З головною темою влади землі пов'язана тема солдатчини, досліджувана в повісті у традиційному річищі, прокладеному народними піснями, творчістю Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Юрія Федьковича, Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного. Звістка про "цісарську службу" приголомшила Івоніку. Щоб відкупити сина Михайла, свою єдину надію, він продає воли, дає хабаря урядовцеві, та все ж не врятовує Михайла від солдатчини. Важко переносить службу парубок: "Щохвилі чути — там один умер, тут побив кінь якогось на смерть... Там якийсь стратився... Ми нічого іншого як собаки!" — гірко скаржитися батькові Михайло на свою долю. Кобилянська з винятковою силою психологізму передає виболене впродовж багатьох поколінь ставлення українського селянства до служби в арміях чужих йому держав. Тому Івоніка не вірить словам чиновника, що цісарське військо допоможе юнакові побачити світ і набратися "науки". Батько серцем відчуває, що віддати сина в солдати означає "стратити його", якщо не назавжди, то на довгі роки, означає приректи його на страждання.

І хоча темі землі було присвячено дуже багато творів, як в українській, так і в світовій літературі, саме в "Землі" всебічно розкрито характер процесу мислення хлібороба, тільки в цьому творі вперше висвітлене його нелегке життя в триєдиному вимірі — Соціальному, національному й психологічному.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Повісті "Людина", "Земля", "В неділю рано зілля копала", "Царівна".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Слово зворушеного серця. Щоденники. Автобіографи. Листи. Статті та спогади. —К-, 1982.
2. Гундорова Т.А. Неоромантичні тенденції творчості О. Кобилянської//Радянське літературознавство. —1988.—№ II.
3. Погребенник Ф.П. Ольга Кобилянська. — К., 1988.
4. Дорошко А. Влада землі — зло чи благо. //Слово і час. —1992. —№ 8.
5. Ковальчук О. Письменницька позиція в повісті О, Кобилянської "Земля"//Українська мова і література в школі. —1993. — № 2.
6. Усе для школи: Українська література: програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести: 10 кл. —К-, Львів, 2001.